

Tutkimus kielisukulaistemme venäläistymisestä

SEPPO LALLUKKA *The East Finnic Minorities in the Soviet Union. An Appraisal of the Erosive Trends.* Suomalaisen Tiedekatemian toimituksia. Sarja B nide 252. Helsinki 1990. 344 s.

Kirja on omistettu neljän suomalais-ugrilaisen kansan – mordvalaisten, marien, komien ja udmurttien – viime vuosikymmenien (lähinnä vuosien 1959–1989) vaiheiden tarkastelulle. Kysymyksessä on siis neljä toistensa naapuruuksessa asuvaa kansaa, joilla kaikilla on samantasoinen kansallinen alueellinen hallintoyksikkö – autonominen sosialistinen neuvostotasavalta.

Muodostaaksemme itsellemme kuvan Neuvostoliiton suomalais-ugrialaisten kansojen väestömäärästä ja heidän äidinkielen taidostaan meidän on käytettävä pääasiallisesti väestönlaskentojen tietoja, sillä muunlaiset vähänkin vertailukelpoiset tiedot puuttuvat. Venäjän imperiumin ja Neuvostoliiton eri väestönlaskennoissa on käytetty kussakin toisistaan jokseenkin poikkeavia periaatteita, mikä vuorostaan rajoittaa tulosten vertailumahdollisuuksia. Lisäksi väestönlaskentojen tuloksetkaan eivät ole aivan luotettavia laskijoiden huolimattomuuden, joidenkin paikkakuntien virkavalan harjoittaman vilpin, kansalaisten keskuudessa ilmenneen pelokkuuden yms. takia. Parempien tietolähteiden puuttuessa meidän on pakko rakentaa analyysimme ennen muuta viimeisimpien väestönlaskentojen julkaistujen tietojen varaan. Siten menettelee myös Seppo Lallukka tässä esiteltävässä kirjassaan.

Havainnollistaakseni Neuvostoliiton väestönlaskennoissa ilmenneitä puutteita kerron omasta kokemuksestani vuoden 1979 väestönlaskennan aikana Virossa Tarton kaupungissa. Sodanjälkeisten väestönlaskentojen virallisten ohjeiden mukaan sai tiettävästi kukin aikuinen kansalainen itse vapaasti ilmoittaa, mikä

hänen mielestään on hänen kansallisuutensa, äidinkielenä ja hänen toiseksi parhaiten hallitsemansa kieli – aivan eri asia on se, uskalsiko hän aina kertoa totuuden. Väestönlaskija saapui asuntoomme aikaisin sunnuntaiaamuna, kun minä ja kaksi alaikäistä poikaani vielä nukuimme. Vain aamuvirkku vaimoni oli jo laittamassa perheellemme aamupalaa keittiössä, ja hän kertoikin laskijalle kaikki tarpeelliset tiedot myös meistä nukkuvista. Sääntöjen mukaan laskijan olisi ollut keskusteltava ainakin minun kansani, mutta mitäs nyt ihmisiä sunnuntaiaamuna herättelemään! Jos sellaiset laiminlyönnit olivat mahdollisia Virossa, joka oli siihen aikaan tunnettu siitä, että siellä kaikki neuvostoliittolaisen esivallan suurimmatkin hölmöydet toteutettiin saksalaisella tarkkuudella, niin mitä täytyy olettaa tapahtuneen siellä, mistä Seppo Lallukkaa kiinnostavat tiedot ovat lähtöisin! Mutta vielä kerran: ei ole muuta vaihtoehtoa kuin väestönlaskenta.

Jäljempänä kiinnitän huomiota vain kirjan kielitieteelliseen puoleen, mutta ensiksi kuitenkin silmäys kirjan sisällysluetteloon. Johdantoa ja teoreettisen taustan käsittelyä seuraa neljän kyseisen kansan historian esittely (kieliseikatkin kantaauralista alkaen), Neuvostoliiton väestönlaskentojen arviointi kansallisuuden ja kielen tietojen lähteenä, neljän kansan määrän ja asuinalueiden tarkastelu, demografinen katsaus, kielellinen analyysi (kirjakielten muodostuminen, äidinkielen koulutuksen tilanne, omakieliset painotuotteet, kaksikielisyys, kielenkäyttö eri ikäluokissa ja eri elämäntiloilla), seka-avioliittojen erittely, assimilaation laajuuden mittausongelmat, päätelmät ja liitteet.

Kirjansa sivuilla 17–18 kirjoittaja antaa selvän näytteen siitä, että hänellä on viileän tieteellinen näkemys suomalais-ugrialaisten kansojen sukulaisuudesta korostaessaan, että kysymys on oikeastaan vain kielisukulaisuudesta, joka ei suinkaan edellytä ehdotonta etnistä yhteenkuuluvuutta, saati yhteisiä esivanhem-

pia. Kuitenkin näkee valitettavan usein jopa alan tieteellisessä kirjallisuudessa, miten tämä seikka unohdetaan ja tunnetuista liioitellaan näiden kansojen muka kaikinpuolista sukulaisuutta tähdentäen. Naapurikansamme sen sijaan ovat tavallisesti fyysisiä sukulaisiamme kaikista kielieroista huolimatta.

Tämän seikan ymmärtämiseksi meidän ei ole pakko lähteä kirjan kansojen pariin. Riittää, kun katsomme ympärillemme täällä, omalla asuinalueellamme, jota sanotaan Baltfennoskandiaksi. Mikään Baltfennoskandian peruskansa ei ole tullut yhtäkkiä jostakin muualta vaan muodostunut vähitellen nykyiselle asuinalueelleen. Vanhimmat harvalukuiset väestöryhmät saapuivat tänne mannerjään sulattua jo lähes 10 000 vuotta sitten. Emme tiedä, mihin kielikuntaan kuuluvia kieliä he puhuivat. Yhtä vähän osaamme sanoa, olemmeko saaneet heiltä geneettistä perintöä, mutta he saattoivat hyvinkin olla esivanhempiamme kuten lukuisat myöhemmätkin paikalle saapuneet ryhmät.

Tiedämme, että myöhemmin asukkaita tuli lisää Itämeren piiriin lähinnä etelästä ja idästä. Uskotaan, että suurin aalto idästä saapui tänne noin 5 000 vuotta sitten ja että tulokkaat olivat suomalais-ugrilaisista kielimuotoa käyttäviä heimoja. He eivät kuitenkaan saapuneet tyhjiin paikkaan vaan sekoittuivat täällä jo asuviin esi-isiiimme. On täysin olettaa, että suomalais-ugrilainen asutus työntyi jo hyvinkin varhaisessa vaiheessa nykyisen Ruotsinkin alueelle. Ajan mittaan Baltfennoskandiaan muodostui rodullisesti aika yhtenäinen asutus, jossa oli tärkeä osuus myöhemmin etelän suunnalta saapuneilla balteilakin. Etäistä geeniperintöä tuli Baltfennoskandiaan esimerkiksi viikinkikaudella, kun tuotiin vankeja ympäri Eurooppaa ja kauempaakin. Geneettisiä jälkiä jäi myös monien monien sotajoukkojen hyökkäysten jäljiltä.

Yhteenvetona kaikesta tästä voisi siis sanoa, että suomalais-ugrilaisista kielimuotoa käyttävä väestö Baltfennos-

skandiassa on pääosiltaan yhtä lailla (etupäässä kielellisesti) suomalais-ugrilaisuneita skandinaaveja ja balteja kuten huomattava osa skandinaavien ja balttilaisen kielimuodon käyttäjiä on (taaskin etupäässä kielellisesti) skandinaavistuneita ja balttilaisuneita suomalais-ugrilaisia. Tätä näkemystä tukee geneetiikkakin. Itäisen alkuperän korostaminen ja ihailu, joka on yhä vallalla Baltfennosiassa, ei ole muuta kuin pelkän romanttisen myytin palvontaa ilman sitoavia tieteellisiä perusteluja. En tarkoita, että idästä ei olisi saatu geneettistä ja kulttuurista perintöä ollenkaan, mutta tämän perinnön osuus on aika pieni. Aivan eri kysymys on suomalais-ugrilaisien kansojen kielellinen sukulaisuus, joka ulottuu Itämeren rannalta aina Unkariin ja Länsi-Siperiaan. Mutta kieli onkin jokseenkin mystinen ilmiö, joka suomalais-ugrilaisilla kansoilla on säilyttänyt kiistattomat yhteiset pääpiirteensä tuhansien kilometrien mittaisella alueella, vaikka itse kansat ovatkin vuosituhsien aikana siellä vaihtuneet osittain melkein tyystin.

Kukaan ei ole pystynyt todistamaan, että Baltfennoskandian suomalais-ugrilaiset olisivat saapuneet Itämeren rannalle jokseenkin yhtenäisenä joukkona idästä, kuten ei ole pystytty todistamaan sitäkään, että suomalais-ugrilaisista tai uralilaisista kantakieltä olisi alunperin puhunut juuri ei-europidinen rotu. Myös Euroopan indo-eurooppalaisia kieliä puhuvilla kansoilla on kielisukulaisia Intiassa, eikä silti kukaan väitä tosissaan, että ne olisivat tulleet Intiasta tai että indo-eurooppalaisen kantakielen puhujat olisivat olleet rodullisesti identtisiä Intian nykyisten asukkaiden kanssa. Vaikka kuinka Baltfennian älymystön useat edustajat haluaisivatkin – väärrien tietolähteiden, idän-ihailunsa, hapuilevan identiteettitarpeensa yms. takia – sukulaisikseen ennen muuta mahdollisimman etäällä asuvia suomalais-ugrilaisia kieliä puhuvia heimoja, heidän on tyydyttävä jo mainittuun kovaan tosiasiaan: lähimmät geneettiset ja myös kulttuuriset

sukulaisemme ovat naapurikansamme, siis latvialaiset, ruotsalaiset, saksalaiset ym. Monet haluavat vetää selvän rajan itsensä ja naapureiden väliin, korostaa poikkeavuuttaan ympäristöstä viittamalla kaukaisiin, idealisoituihin, sivilisaation turmelukselta muka säästyneisiin heimoihin. Nämä viime vuosisadalta periytyvät haaveilut on palautettava omaan arvoonsa ja katsottava totuutta silmiin.

Vain edellä mainituista lähtökohdista käsin voimme ryhtyä tarkastelemaan itäisiä suomalais-ugrilaisia kansoja. Seppo Lallukan tutkimuksen kohteena on lähes 3 miljoonaa ihmistä, noin 65 % kaikista Neuvostoliiton nykyisten rajojen sisäpuolella asuvista suomalais-ugrilaisista. Kaikki kyseiset neljä kansaa — mordvalaiset, marit, komit ja udmurtit — ovat jääneet vähemmistöiksi asuinalueillaan ja ovat assimiloitumassa, tietysti kielellisestikin. Oikeastaan on kysymys venäläistymisestä ja siirtymisestä venäjän kielien käyttöön. Seppo Lallukka osoittaa kirjassaan selvin numeroin, ettei päinvastaista prosessia käytännössä tapahdu: sivulta 196 ilmenee, että vain noin 1 % kyseisten autonomisten tasvaltojen eisuomalais-ugrilaisista asukkaista osaa vastaavia suomalais-ugrilaisia kieliä. Nämä muut ovat valtaosaltaan tietysti venäläisiä, jotka eivät oikeastaan missään Neuvostoliiton osassa opi käyttämään mitään muutakaan paikallista kieltä.

Epäilemättä Seppo Lallukan kirjassa analysoidaan asioita, jotka ovat monesta näkökulmasta erittäin tärkeitä ja ajankohtaisia. Tarkastelkaamme nyt näiden muutamien yleisten huomautusten jälkeen hieman yksityiskohtaisemmin tätä mielenkiintoista ja antoisaa tutkimusta.

Seppo Lallukan kirjan otsikko on todellakin lyhyt ja naseva. Sen alkuosan voisi suomentaa suunnilleen näin: Itäiset suomensukuiset vähemmistöt Neuvostoliitossa. Mutta englanninkielinen *East Finnic* samoin kuin suomenkielinen *itäiset suomensukuiset* ei ole aivan yksiselitteinen ilmaisu. Mielestäni voi helposti

erehtyä luulemaan, että kysymyksessä on tai että kysymyksessä on myös suomalais-ugrilaiden kansojen itäisin ryhmä eli siis ugrilaiset kansat (tai jopa kaikkien uralilaiden kansojen itäisin ryhmä eli samojedikansat). En halua väittää, että kirjan otsikko olisi suorastaan virheellinen, mutta fennougristisessa kirjallisuudessa on termin *Finnic* merkitys kyllä usein 'itämerensuomalainen'; tulisi siis olla esim. *eastern Finno-Permic* pro *Finnic*. Olisi ollut aiheellista luetella otsikossa ne kansat, joita kirjassa käsitellään: mordvalaiset, marit, komit ja udmurtit. Siten olisi välttytty tietyltä epämääräisyydeltä tai mahdollisilta suoranaisilta väärinkäsityksiltä. Tilannetta ei juuri helpota sekään, että kirjan tekstissä on kyseisiä kansoja nimitetty ainakin kolmella tavalla: *ASSR nationalities*, *East Finnic nationalities* ja *Finnic nationalities* eli siis autonomisten sosialististen neuvostotasavaltojen kansallisuuksiksi, itäisiksi suomensukuisiksi kansallisuuksiksi ja suomensukuisiksi kansallisuuksiksi. Termistöstä puheen ollen mainittakoon, että Venäjän imperiumin ja Neuvostoliiton alueellisten hallintoyksikköjen monille lukijoille outojen nimitysten — kuten *volost'*, *ujezd*, *raion*, *oblast'* jne. — sekä näiden yksikköjen keskinäisten monimutkaisten suhteiden selitysten yhteyteen sivuilla 13–15 olisi sopinut asianmukainen kaavio, varsinkin kun kirjan tekijä on todistanut olevansa oikea mestari suunnittelemaan hyviä kuvioita.

Sivun 48 kaaviossa on esillä uralilaiden kielten ns. kielipuu tai tässä tapauksessa ehkä paremminkin kieliharava, joka pyrkii kuvaamaan nykyisten suomalais-ugrilaiden ja samojedikielten kehitysvaiheita vuosituhansien takaisesta uralilaisesta kantakielestä alkaen. Esitys perustuu alan johtavien asiantuntijoiden näkemyksiin, ja tämänkaltainen kielipuu on muutenkin aika yleisesti hyväksytty fennougristien keskuudessa. Tarkasteltavan kirjan kaltaisessa tutkimuksessa tämä kaavio itse asiassa riittääkin. Huomauttaisin kuitenkin, että samojedikiel-

Kirjallisuutta

ten osalta on viime vuosina kyseistä kielipuuta aika oleellisesti korjailtu. Lähinnä moskovalaisen tutkijan Eugen Helmskin aloitteesta on leviämässä näkökanta, jonka mukaan ei ole syytä postuloida samojedilaisen kantakielen jakautumista pohjois- ja eteläsamojedilaiseksi kantakieleksi. Sitä vastoin uskotaan kantasamojedin jakautuneen välittömästi – siis ilman kantaeteläsamojedilaista väliastetta – neljään ryhmään, jotka olivat: 1. kantapohjoissamojedi (josta siis polveutuvat nenetsi, enetsi ja nganasan), 2. selkuppi, 3. kamassi ja 4. matori. Luonnollisesti ehdottamani täsmennys ei koske millään tavalla Seppo Lallukan konkreettista analyysia. Esitän tämän tarkennuksen lähinnä siksi, että hänen kirjassaan on tämäntapaiset kielitieteelliset seikat yleensä kuvattu moitteettomasti.

Samasta syystä tekisin toisenkin huomautuksen. Sivulla 50 kirjoittaja kertoo uralilaisten kansojen leviämisestä oletettavasta alkukodista nykyisille asuinsijoille. Kysymyksessä on taaskin usein käytetty mutta pelkistetty kaaviomainen kuva prosessista, joka oli itse asiassa paljon mutkikkaampi. Uralilainen kielimuoto ei levinnyt vain asumattomassa korvessa. Kyseinen kaavio ei ota huomioon sitä, että alueella asui muunkielisiäkin heimoja – tutkijahan keskittyy ansiokkaasti vastaavaan nykytilanteeseen. Muutenkin tämäntapainen vaellushypoteesi korostaa juuri vaeltamista, aivan kuin suurin osa nykyisistä suomalais-ugrilaisista kansoista olisi saapunut nykyisille asuinsijoilleen joukkona joltakin tietyltä ilmansuunnalta. Huomattavasti todenmukaisempaa on väittää, että oikeastaan mikään kansa ei ole saapunut mistään, vaan jokainen kansa on ajan mittaan muodostunut nykyiselle asuma-alueelleen.

Seppo Lallukka pohtii (s. 79) aivan oikein, että Neuvostoliiton väestönlaskentojen kyselykaavakkeiden venäjänkielinen termi *rodnoi jazyk* on aika epä määräinen: toiset saattavat tarkoittaa sillä äidinkieltä, toiset puhekieltä. Näin ol-

len emme voi tietää, mitä oikeastaan piilee vastaavien numerotietojen takana. Empimättä voi yhtyä myös siihen kirjoittajan päätelmään, jonka mukaan Neuvostoliiton väestönlaskentojen tiedot kielitaidosta heijastavatkin varsinaisen kielitaidon sijasta aika pitkälti ihmisten kansallista itsetietoisuutta. Hyvänä esimerkkinä siitä esittäisin sen, että vuoden 1979 väestönlaskennan tietojen mukaan oli niiden virolaisten määrä huomattavasti laskenut, joiden toiseksi parhaiten taitama kieli olisi venäjä. Tällainen tieto kuvastaa pelkästään suhtautumistavan muutosta: vaikka venäjän kielen taito virolaisten keskuudessa itse asiassa epäilemättä koko ajan lisääntyikin, niin kansallisen itsetietoisuuden kasvun myötä eivät kaikki halunneet ilmoittautua venäjätaitoisiksi. Tämä seikka ennusteli Viron tulevia mullistuksia, jotka paraita ovat vauhdissa. Toisaalta venäjätaitoisiksi ilmoittautuneiden virolaisten määrän kasvu vuoden 1989 väestönlaskennassa kuvastanee virolaisten halua viestittää muuttuneissa poliittisissä olosuhteissa Virossa asuville venäläisille: me osaamme venäjää, oppikaa tekin viroa!

Mitä tulee kirjoittajan sivulla 87 esittämään valitteluun tarkempien tietojen puuttumisesta ersä- ja mokšamordvalaisten määrästä, niin täytyy myöntää, että eksakteja tietoja siitä ei tietääkseni ole kielentutkijoillakaan, joten on todellakin tyydyttävä mordvalaisten summittaiseen analyysiin.

Vaikka kansan käyttämää kieltä ja kansan fyysistä alkuperää ei voi ilman muuta samastaa, on aivan oikein väittää Seppo Lallukan tavoin (s. 175), että kansallisuuden tärkein tunnus on kieli. Kirjasta ilmenee, miten tämä pätee myös tarkasteltavien suomalais-ugrialaisten kansojen osalta.

On erittäin ilahduttavaa, että Seppo Lallukka on eri lähteistä keräämänsä aineiston pohjalta laatinut sellaisia katsauksia kuten esimerkiksi taulukon 7.2 (s. 191), josta ilmenee kyseisten neljän kansan kansalliskielisten painotuotteiden julkaisun supistuminen puoleen vuosina

1946–1985. Kun on ilman muuta selvää, että Neuvostoliiton väestönlaskennat eivät heijasta varsinaista kielten hallintaa, kielitaidon tasoa (ks. myös s. 195), niin taaskin on erittäin kiitettävä Seppo Lallukan onnistunut yritys kerätä neuvostoliittolaisissa painetuissa lähteissä julkaistut tiedot tarkasteltavien kansojen varsinaisesta kielitaidosta (ks. s. 211–212). Nämä tiedot ovat aika puutteellisia, eivätkä ne aina heijasta aivan adekvaatisti varsinaista kielitaitoa, mutta ne kertovat silti paljon sellaista, jota väestönlaskentojen tiedot eivät paljasta, esimerkiksi yhtä ja toista kielenkäytöstä eri ikäluokkien keskuudessa ja yhteiskunnallisen elämän eri aloilla jne.

Tässä yhteydessä haluaisin nostaa kirjan monista selkeistä ja havainnollisista taulukoista ja kaavioista esiin kaavion 7.1 (s. 199). Se kuvaa äidinkielen taidon menetystä mordvalaisten, marien, komien ja udmurttien keskuudessa ikäluokittain vuosina 1959–1970. Kaavio havainnollistaa erittäin selvästi, miten kielitaito laskee sitä jyrkemmin mitä nuoremmissa ikäluokista on kyse. Nuorimmilla ikäluokilla laskun jyrkkyys on todellakin hirvittävä. Mainittakoon myös, että taulukoiden ja kaavioiden, kuivahkojen numerotietojen ja rautaisen loogisten johtopäätösten lisäksi Seppo Lallukalla on tutkimuksessaan erittäin kauniita, runollisiakin kohtia lähinnä sitaattien muodossa, kuten esimerkiksi sivulla 217, jossa on lainaus Elias Lönnrotilta. Ylempänä esittämieni kansan kielellisen ja geneettisen alkuperän suhteita koskevien pohdintojen yhteyteen sopii mainiosti seuraava letkaus sivulta 23, jota kirjoittaja on käyttänyt kirjansa toisen kappaleen mottona: »A nation is a group of people united by a common error about their ancestry and a common dislike of their neighbors.»

Seppo Lallukan alan kirjallisuuden tuntemus on todellakin vakuuttava. Tietolähteissä on runsaasti vähemmän tunnettuja ja suorastaan harvinaisia. Edustavasti on esillä myös Neuvostoliitossa monien vuosikymmenien aikana luotu

epäkielitieteen haara, jonka ainoana päämääränä oli perustella ja edistää maan eri kansallisuuksien sulattamista *homo soveticukseksi* ja niiden siirtymistä venäjän kielen käyttöön. Paikallaan olisi ollut vielä venäläisen akateemikon Oleg Trubatsšovin ideoiden esittely. Trubatsšovhan edustaa näennäisesti kaikin puolin tieteellistä lähestymistapaa, jonka mukaan kysymyksessä on suuri joukko kieliliittoja venäjän kielen ja muiden kansallisten kielten välillä. Juuri näiden kieliliittojen kautta muka tapahtuu muiden kansallisuuksien ja venäläisten kielellinen yhteensulautuminen ja samalla kielellinen kehitys ylikansalliseksi neuvostokansallisuudeksi. Vuoden 1990 elokuussa Debrecenissä järjestetyn 7. kansainvälisen fennougristikongressin pleenumiesitelmässä virolainen kielen tutkija ja poliitikko Mati Hint hyökkäsi erittäin kärkevästi juuri tätä Trubatsšovin näennäisesti tieteellistä ja näin ollen poliittisesti erittäin vaarallista teoriaa vastaan. Tutkimuksen kirjallisuusluettelosta en löytänyt myöskään Ruotsissa asuvan virolaistutkijan Valev Uibopuun muutaman vuoden takaista käsikirjaa »Meie ja meie hõimud» (Me ja meidän heimomme), joka on ilmestynyt ruotsiksikin ja jolla on selviä yhtymäkohtia Seppo Lallukan kirjan aihepiiriin kanssa. Toisaalta on erittäin ilahduttavaa, että kirjoittaja on ennättänyt ottaa kirjaansa mukaan myös Neuvostoliiton uusimman, vuoden 1989 väestönlaskennan tuloksia, vaikka saatavissa onkin toistaiseksi ollut vain alustavia tietoja.

Seppo Lallukan kirja on monessa suhteessa ainutlaatuinen tutkimus. Vastavaa emme tunne lännestä emmekä idästä. Neuvostoliitossa sellainen julkaisu olisikin ollut sula mahdollisuus ainakin aivan viime vuosiin saakka. Siellä on suhtauduttu kielteisesti jopa väestönlaskentojen tietojen kaikenlaiseen muokkaukseen. Esitän taaskin pienen esimerkin omasta kokemuksestani. Kun vuonna 1982 tiedustelin Tallinnassa ilmestyvän virolaisen kieli- ja kirjallisuuslehden »Keel ja Kirjandus» toimitukselta mah-

dollisuutta julkaista lehdessä artikkeli, jossa olisin esittänyt tiedot uralilaisten kansojen määrän ja kielitaidon muutoksista vuosien 1959–1979 väestönlaskentojen tulosten pohjalta, sain vastauksen, että sensuuri ei yleensä salli sentapaisten katsausten julkaisemista. Artikkelini sai sittenkin ilmestyä vuoden 1983 alussa. Ei ole myöskään voitu julkaista tieteellisen tutkimuksen tuloksia venäläistämisestä tai venäläistymisestä ja muusta vastaavasta nimittämällä näitä asioita niiden oikeilla nimillä. Toisaalta Neuvostoliitossa ei ehkä itse asiassa ole ollut riittävää pohjaakaan kokoavaan tutkimukseen. Vaikka fennougristiikka onkin siellä monilta osin pitkälle kehittynyt, siltä puuttuu tiettyjä komponentteja, joita tässä yhteydessä olisi tarvittu; mm. sosiologinen suuntaus on kehittymätön. Neuvostoliittolainen yleissosiologinen tutkimus vuorostaan ei ole erikseen kiinnostunut suomalais-ugrilaisista kansoista ja kielistä.

Lännessä taas on ollut vaikeaa päästä käsiksi kaikkiin tarpeellisiin neuvostoliittolaisiin lähteisiin. Ainoa läntinen tutkimus, joka jokseenkin muistuttaa Seppo Lallukan kirjaa intressipiiriltään, on Saksassa asuvan unkarilaisen tutkijan István Bátorin kirja »Russen und Finnougrier. Kontakt der Völker und Kontakt der Sprachen» vuodelta 1980. Seppo Lallukan asemapaikka Helsingissä on ollut näköjään suotuisa: Neuvostoliiton ulkopuolella, mutta sopivan lähellä sitä. Taustatekijänä ovat varmaankin mukana myös maiden hyvät suhteet, jotka ovat lisänneet asiaan kuuluvia tutkimismahdollisuuksia. Kun tähän lisätään vielä tutkijamme monikielisyys, luovuus, ahkeruus, määrätietoisuus ja täsmällisyys, niin alkaakin jo hahmottua tämän tapaisen tutkimustyön edellytysten kokonaisuus.

Seppo Lallukka on saanut aikaan erinomaisen ja hyvin tarpeellisen teoksen. En tiedä, mihin suuntaan hän aikoo jatkaa tutkimuksiaan, mutta jäämme kovasti kaipaamaan samankaltaista analyysia Neuvostoliiton muidenkin urali-

laisten kansojen ja kielten osalta. Toivoo siitä ehkä onkin, sillä jo vuonna 1982 Seppo Lallukalta ilmestyi kirja »Suomalais-ugrilaiset kansat Neuvostoliiton uusimpien väestönlaskentojen valossa» (silloinkin oli mukana myös kielten tarkastelua). Kaikkein etäisimpien pienten sukukieltemme – samojedikielten – tutkijana saanen toivoo, että nekin pääsisivät mukaan mahdolliseen tulevaan tarkasteluun.

AGO KÜNNAP

Udmurtin typologiaa

PIRKKO SUIHKONEN: *Korpustutkimus kielitypologiassa sovellettuna udmurttiin*. Suomalais-ugrilaisen Seuran toimituksia 207. Helsinki 1990. 343 s. + liitteet I–IV.

Kielitieteessä kuten kaikessa muussakin tieteellisessä tutkimuksessa on keskeisellä sijalla luokittelu. Osaavan tutkijan käsissä yksityiskohtien kaaos muuttuu kategorioiksi ja alakategorioiksi, joiden puitteissa sekä elementtien että niistä koostuvien luokkien aseman ja keskinäisten suhteiden pohtiminen käy päinsä olennaisesti tehokkaammin kuin pelkkiä detalleja tarkasteltaessa. Aineiston järjestelmällinen esittäminen tarjoaa pitävän pohjan myös päätelmille, yleistyksille ja kielten väliselle vertailulle.

Kielitypologiaa on harjoitettu siitä alkaen kun kielitieteestä tuli tiedettä sanan nykyisessä merkityksessä, ts. 1700- ja 1800-lukujen taitteesta. Historiallis-vertailevan tutkimuksen kultakaudella morfologisen typologian alaan kuuluvien perusominaisuuksien avulla arvioitiin mm. kielten kehittyneisyyden astetta. Tämän vuosisadan synkroniavoittainen tutkimus on asettanut etusijaan mm. geneettisistä seikoista riippumattomat rakenne-